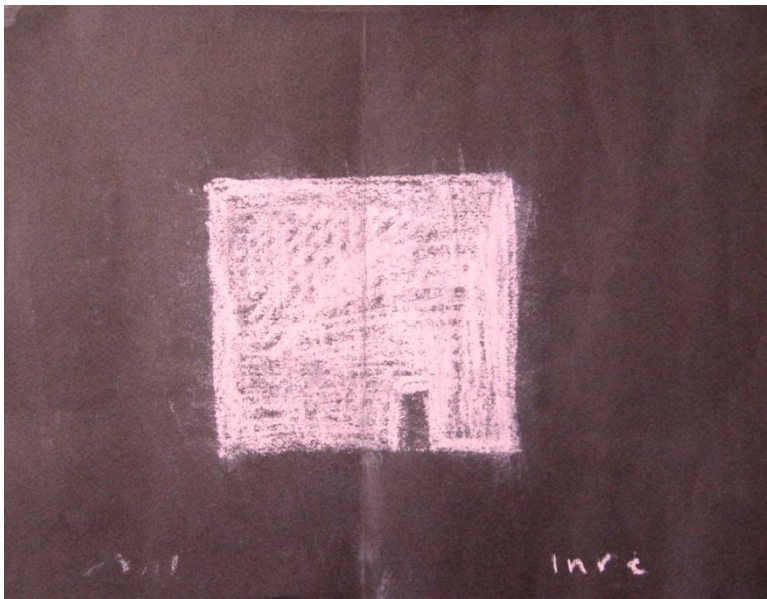


DAMERNAS HUS

Marika Holm

Gestaltande forskningsprocesser inom måleri, Konstfack Stockholm 2010



Skiss 1. Marika Holm 2010, krita på papper, 25x32cm

Efter att i hettan klättrat upp för en pyramid i Mexico och sett den magnifika utsikten, längtar jag till det inre rummet. I det inre rummet får jag tag i en idé jag burit på i flera år. (juni 2010)

Inledning

Allt har sin början i en konstnärlig kris. Det är fyra år sedan jag målade aktivt. Känslan att vara koncentrerad och ha fokus i mitt konstnärskap har varit bortblåst. Visst har jag gjort annat. Men längtan till måleriet har varit närvarande nästan dagligen.

"Konstnären frågar sig ständigt - Vem är jag om jag inte kan skapa?" (P Britten Austin, 1995 s.43)

I denna forskning använder jag mig av en ny metod för att måla. Jag målar efter att jag skrivit korta texter med poetiskt klangbotten. Texten kommer först, måleriet sedan. Det blir mängder av tankekedjor, fantasier och små fragment av verkligheten som jag måste släppa fria, och därefter sortera upp. Känslan av måleriet som något levande, kroppsligt, närvarande, lek och fantasi är den första och starkaste upplevelsen jag får när jag går in i den skapande processen. Den blekrosa färgen med persikonyans ger sig också genast tillkänna. Färgen har fascinerat mig länge och påminner mig om hud (skiss1). Jag minns första gången jag målade abstrakt hud, och hur duken blev hud, ingen modell behövdes. Nu målar jag huden till en kropp, i form av ett hus. Huset är en förlängning av mitt kvinnoled, min mor, mormor och mormorsmor. Det är en metafor för den omfamnade kvinnofammen, med det goda och onda bröstet (M. Klein). Det handlar om mig, berättelser jag hört, min fantasi och den kunskap om måleri jag har förvärvat genom åren.

Kroppen är i världen

Fenomenologin har fascinerat mig i några år. I sin tro på skönhet. I att allt kan bli förstått i ett skönhetsbegrepp som kräver tid av närvaro. Tid att känna sig fram, tid att förnimma sig fram till essensen av skapandet. Fenomenologin kräver att jag är på plats. Inte drömmer mig bort eller fantiserar för mycket. För mig handlar fenomenologin om mod att möta material och tankar på ett nytt sätt. När jag började denna serie akrylmålningar, trodde jag att jag skulle måla jord. Mitt mål var att avbilda doften från jord och åker. Jag föreställde mig att jag stod i en åker med leran upp till knäna, kände med händerna i den sandiga jorden och letade efter potatis, men så blev det inte. Det blev mer luft, fladdrande gardiner och solsken. Det är en ny känslighet, för materialet jag arbetar med.

Fenomenologin är läran om fenomen om hur de framträder av sig själv och om hur beskriva våra möten i världen. (föreläsning av Per Espen Stoknes 2009) Edmund Husserl är grundaren av denna nyare fenomenologiska teori och vars en efterträdare är Martin Heidegger och Maurice Merleau-Ponty. Fenomenologi är inte att vara observatör, sinneas neurologi eller inre mentala bilder. Utan upplevelsen

av att allt redan finns "där" innan reflektionen börjar. Det är mötet som beskrivs. Jag målar varje gång för första gången, penseln möter duken för första gången. Om och om igen.

I det kroppsliga mötet med omvärlden, är mellanrummet mellan tingen är av vikt. Mellanrummet finns överallt. Varje grässtrå har ett mellanrum till nästa grässtrå. Varje rot har ett mellanrum till nästa rot. Ibland blir det kontakt, men vi finns till för att det finns mellanrum. Ibland finns det mycket mellanrum, i bland litet. Doften av något kan finnas i mellanrummet som gör att vi är i kontakt med varandra ändå. Fenomenologi är för mig att vara närvarande. Att smeka en vitklöverblomma och bli den, känna hur det känns för vitklöverblomman att bli smekt. Fenomenologin är besatt av det konkreta. Fenomenologin kan vara ett återupptagande av undran. Fenomenologins principer kan vara att allting alltid är nytt. I fenomenologin sätts det vi är vana att göra i parentes för att prova det fenomenologiska perspektivet. Då uppstår "alternative worlding" eller "wonder in the face of world". (Föreläsning av Per Espen Stoknes, Biskops Arnö 2009)

Varandet (Da-Sein) är ett mysterium, enligt Martin Heidegger

Essenser

I mitt måleri vill jag vara autentisk. Skala av utan att tappa essensen. Fylla på utan att måla över det viktiga. När ett fenomen visar upp sig, är det alltid något som döljs. I detta döljande finns spänningen. Om vad som är falsk och sant.



Modersmjölk, Marika Holm 2010, 88x130 cm, akryl på duk

Modersmjölk

Huset, det förlorade paradiset. Kan handla om kvinnor utan arvsrätt. Om längtan till något annat, det som inte blev av. Drömmen om Det stora som krävde outtröttliga timmar med arbete. Bonden.

Står i gräset. Klipper upp stora dukar. Jobbar utomhus, är i Sofias och Annas landskap.

Svag vind, sol.

Ångesten tar tag i mig. Försöker att andas djupt. Det är hett. Tar ett dopp i den svarta sjön. Längtar bort. Hem till Stockholm, till havet. Är rädd för djupet och växterna. Simmar naken. Vattnet är mjukt, är gottgörande för hår och hud. Är distanslös. Hudlös. Anar lögn, svek och brustna drömmar. Men här är jag i landskapet, måleriet, konturerna. Huset är stort. Som om den har två kroppar. Det är svårt att få huskropparna att gå ihop.

Den andra snabba grundmålningen ser ut som en kista. Känner obehag. Någon kommer att dö. Vill begrava denna dröm som inte är min. Vill vidare, bygga mitt liv. Mina drömmar, drömmar om hav.

Hösten 2009 visar jag en bild över huset till en man jag är förälskad i, han blir imponerad.

Han: *Varför har du inte berättat att du härstammar från en sådan gård.*

Jag: *För att det inte spelar någon roll.*

Han: *Det spelar en roll, vilken egendom du har.*

Jag: *Jag har inget med gården att göra.*

I Västertorp finns vigselringen hon bar, kvinnan som blev ingift i gården. Landsortshålan, en gudsförgäten plats, ofantligt långt borta. Sofia gifte sig av kärlek, av passion, till fattigdomsgränsen. Syster Signe gifte sig rikt till granngården. Båda blev gamla.

Står utanför huset. Blir insläppt. Kliver in i huset via några trappsteg av gråsten. Möts av en fuktig kylig hall. Det doftar lera. I hallen ser jag två dörrar, en till höger och en rakt fram. Öppnar dörren till höger, stiger in i en stor sal. Det doftar rent, vita linnegardiner fladdrar framför de två stora fönstren, det är förmiddag, solen skiner ute, pelargonerna står på rad på fönsterbräden. Det är ett lugn i rummet, ingen brukar vara här. Stolarna, sofforna och bordet är för fina att användas. Under mina bara tår känner jag breda träbrädor, virket har säkert hämtats ur den egna skogen. Golvet är mjukt, när jag lutar mig ner kan jag känna en vag doft av tallsåpa. Långa mattor i mjuk ljus ull har rullats ut. Läger mig ner på mattan. Känner den mjuka men sträva mattan mot min kind. Här är jag nu, i huset, som jag inte ville gå in i.

Får syn på henne, en liten flicka kurar i en stol. Hon vill inte bli sedd, vet att hon inte får vara här. Det är Anna, som gömmer sig. Detta är hennes trygga plats. Stör henne inte. Låter henne leka vidare sin hemliga lek. Hon njuter av att vara här, ensam. Anna kommer att berätta om sin barndom i detta hus. Om att vara närvarande men inte nära. Om mormor som såg. Om de vuxna i huset som kan vara skrämmande. En gång hörde Anna hur R på fyllan tog in hingsten från stallet med på festen. Det var bara män i salen. Ingen kvinna fick vara med. När det är så, är alla på sin vakt. Håller sig undan, barnen, kvinnorna och drängarna.

Går ut samma väg jag kom in, är tillbaka i hallen. Öppnar dörren rakt fram. Tar tre trappsteg upp till den lite varmare tamburen, i detta rum finns det dörrar åt varje håll. På högern sidan kan jag ta trappor upp till andra våningen. Till vänster finns en dörr. Snett bakåt finns det också en dörr. Jag väljer dörren rakt fram.

Det är fortfarande förmiddag. Står i köket. En enorm gryta står på vedspisen, det puttrar i den, det doftar köttgryta med rotsaker. Ett bak är på gång, mjöl och deg står på bordet.

Jag möter ingen, men hör ljudet av människor och djur utanför, på gården. Rakt utanför fönstret börjar åkern. Jorden är svår att odla och all mark används. Långt senare odlas en liten blomsterträdgård vid huvudentrén, rabatter utan nytta. Från köket kan jag välja tre dörrar, den jag kom från, en till vänster och

en till höger. Dörren till höger är till salen. Öppnar dörren till vänster. Det här är ett privat rum, en gammal kvinnas rum, känner henne inte. Även om hon är gammal är hon inte inne. Alla är upptagna, arbetande, mestadels utomhus. Rummet går i bruna toner. Det är varmt i rummet, kökets värme håller detta rum varmt året om. Över skrivbordet ligger en spetsduk vilken faller tungt ner över bordskanten.

I huset finns två innepigor och flera utepigor och drängar. Blir yr av min upptäcktsfärd. Så många dörrar, många spår. Sinnesintryck. Ska detta verkligen beröra mig?

Tänker på den där vintern då den unga pigan Erika visade sig vara gravid med R. Hästen med släden fördes fram till porten. Erika skulle hem, hem till sina, för att aldrig synas mer på Gården. Hem till dem som inte hade råd att ta hand om henne och ännu mindre om ett barn till.

Står i hallen, luften är tjock. Nu vill jag vidare, det är nu eller aldrig. Väljer den ena av de två dörrar jag ännu inte öppnat. Kommer in i en liten butik som består av ett rum. Framför mig är butiksdörren öppen mot gården. Drar in av den friska luften, fyller mina lungor med frisk luft. I detta rum finns en disk, en kassaapparat, tunnor och mindre paket som är till salu. I ett litet sidorum i butiken finns mjölkkrummet, vilken hålls kall med stora isblock som finns placerade i sand, i en stor behållare nära ytterväggen.

Nu vet att jag har kvar det sista rummet att upptäcka i nedre våningen. Har sett det från Annas ritningar. Nu ska jag få se det största rummet. Går ut ur köket, in i hallen och trycker ner handtaget. Direkt vid dörren på vänstersida finns en liten säng. Här bor pigorna. På högersida är den enorma bakugnen, det går att klättra upp på ugnen och sova där. Det sägs att drängarna kommer upp till hyllan under kalla vinternätter. I rummets högra hörna finns en till liten pigsäng. Annars fylls detta enorma rum på 80 kvadratmeter av ett långt bord och bänkar längs väggarna. Här äter de flesta i huset. Det är många som bor här, väldigt många. Jag känner inte någon. Det är tyst. På väg ut provar jag att ta ett steg upp för trappan till andra våningen, men känner mig inte tillräckligt välkommen, för att gå upp. Det blir för privat. Det är bra. Det finns en gräns.

Är trött, matt. Söker mig utåt, hör den enorma väggtelefonen ringa i ett rum jag inte upptäckt. Är lättad av att komma utomhus. Ser min lilla röda bil parkerad. Mina skor är i den. Känner sanden under tårna, gräset, andas, in, ut, in. Det doftar skog och jord. Utsikten är magnifik. Gården är belägen högt uppe på en kulle. Ser berg, skog, sjöar. Grönt i olika nyanser, skogens folk bor här.

Känner en hand på min axel, vänder mig om, ser ett leende ansikte. Det är Hannes. Vi står tysta en stund, tittar på skogen, på åkrarna, landskapet. Som finns i mig, inte på ytan, lite under.

Hannes: *Grubbla inte mer över det här, det är längesen. Gå vidare.*

Han sträcker fram en ask med jordgubbar och en flaska saft. Något att äta på vägen hem. Kramar om hans stora brunbrända hand.

Sätter mig i bilen. Kör försiktigt ner för backen. Det var här Hannes dog. Blixten tog honom. Vrider blinkern mot höger, söderut.

Den solvarma jordgubben smakar underbart.

Måleriet

I mitt tidigare konstnärskap utgick jag alltid från måleriet. Jag jobbade med ett spontant och intuitivt måleri, kring ett särskilt tema. I denna gestaltande forskning började jag med att läsa konsteoretiska texter och skriva texten Modersmjölk, måleriet kom därefter. Nu kan jag konstatera att mitt måleri har förändrats. Nu målar jag försiktigare och ljusare. Får även hjälp av Roland att hålla mig till det ljusa, inte frestas att måla det svarta, mörka över, som jag gjort så många gånger förut. Jobbar koncentrerat med det spröda. Läger lager på lager, tittar och värderar om det blev rätt. Kompositionsmässigt och med min blick håller jag mig en bit ifrån huset. Men önskar att det är intressant. Kämpar lite med materialet, akrylen. Innan har jag mest målat med olja. Är rädd att det skall bli plastigt. Det blir ”snyggt måleri”. För snyggt enligt mig. Målar om, över, för att få fram något annat än det statiska, vackra? Målar transparenta hinnor med färg som rinner.

Det spröda

Det spröda är, spetskanten, den fladdrande ljusa linnegardinen. Solvarm hud. Bastubadet, det sinnliga i att simma i sjön. Längtan efter silkesrosetter och känsligheten överraskar mig, längtan till det sköna. Modersmjölk kretsar kring en bondgård i slutet av 1940-talet. Målar den spröda spetsen, den vita mjölken, målar små pärlor, kattguld och skira blommor, darrade sommarluft till de små och stora flickorna som lever och levtt.



Maskrossaft, Marika Holm 2010, 88x 130cm, akryl på duk

Maskrossaft

Min diafragma är inte separerad från mig. Min diafragma är jag. Jag andas, lever. Jag och min kropp är ett. Under min diafragma är jag elva år. Sitter på gården framför ladugården. Solen skiner, det är varmt. Har på mig min gula Nike träningsoverall. Är bara jag, inga planer för framtiden inga funderingar om dåtiden. Andas här i solen. Ovanför diafragmat i axlarna är jag vuxen.

Det spänner - tar jävligt ont. Går sönder. Måste få gå sönder för att smärtan ska släppa. Blygt titta upp - är tillsammans med alla andra, i världens kropp. Ögonen registrerar, fingrarna känns stumma, men kan minnas den varma sanden. Lukten av ladugård - olja, stora maskiner. Jag är inte en maskin, jag kan gråta och leva ut min mänsklighet med min andning. Min takt i världen. Ögonen känns tunga, vill somna. NEJ, inte fly. Vill umgås med mig själv. Jag är elva år. Sitter på gården framför ladugården. Det är sand under mig, framför mig växer en maskros. Mina fingrar putsar bort sanden och dammet från maskrosens blad. Det är varmt i solen. Petar med fingrar under jorden för att greppa om maskrosens rot. Vill dra upp hela blomman, vickar och drar i roten.

Operationen misslyckas.

Bara en bit av roten följer med. Bryter av stjälken. Det ser ut som om blomman sitter på ett rör. Trycker stjälken mot min arm. Om och om, väntar att den vita saften torkar för att bilda bruna cirklar på min hud.

Måleriet

Målar snabbt, samma eftermiddag som jag skrivit den undersökande texten. Det blir sol, gult och rosa. En explosion av färg! Åker, jord, trygghet, barndom. Släpper loss, målar med stora drag. Använder klara färger. Stora penslar, målar med händerna och en trasa. Är lycklig, såhär skall det vara, ett flöde. Jag är i kontakt med mitt arbete. Jobbar fort, intuitivt, men berättelsen om maskrosen är med. Det är illustration och inte illustration. Det blir en ny bild, av samma berättelse. I förgrunden finns maskrosen. Största delen av målningen upptas av sol och åker. I bakgrunden finns ett litet, litet regnmoln. Får kritik för att linjerna i den övre delen av målningen är för naiva. Håller med. Målar om, det skall vara mer styrka, snabbhet.



Sot och spets 2010, Marika Holm 45x48cm, akryl på duk

Sot och spets

Tiden går, sommaren är slut för länge sedan.

Huset finns inte mer. Det som inte skulle beröra mig väcker en sorg hos mig. Känner en längtan efter evig sommar, flickornas sommar. Alla var där. Jag, min dotter, min mamma, mormor och mormors mor. Jag var sedd, bekräftad, fri, en ung fri flicka. Min mormor var mig så nära, hennes famn stor. Jag säger nuförtiden att hon var en stark kvinna. Skulle ha behövt mer av hennes styrka. Jag blev inte lika stark. Har inte sagt emot. Inte vågat, är ganska rädd, flyr in i mina drömmier.

Höjer blicken. Har fått avstånd till det sotgråa huset. Det skall rivras. Moderniseras. Det nya huset är fult. Nu finns inte huset, men plasten är kvar. Då huset inte mer finns, väcker det ett universum av möjligheter att fabulera om hur det egentligen var. Det är ett frånvarande objekt, om mödrar som mammat och inte mammat. Huset som hållit och givit liv och alla de vackra ting, jag sett, minns, kvinnornas hantverk.

Virkar i tunn vit tråd, en exakt likadan gardin som fanns där i mitt trygga rum. Den nya gardinen, en kopia, hänger nu i mitt hus, mitt hus, mitt hus, mitt hus, kvinnans hus. Äntligen ett eget hus. Mitt hus står i landskapet, i skogen vid sjön. Huset går i gröna nyanser. Det är skogens folk som bor här. De som flyttat bort, återkommer på sommaren för att se alla valörer och nyanser av grönt som speglar sig i den svarta sjön

Måleriet

Det är en mindre målning. Målningen har svårt att komma fram, målar över många gånger. Det är mörkare ute, måste ha många lampor tända då jag målar men är ändå orolig att färgerna inte stämmer. Vill komma åt det spröda. Målar samtidigt på två mindre dukar. Mitt i allt, är den ljusa färgen, helt rätt. Det kan se halvfärdigt ut. Men för mig är det rätt. Ett grått hus på sned. Det ryker ut skorstenen, som om någon ännu bor där. Målar till sist gardinerna ur det nya huset. Där den nya gardinen finns berättas det om svunna tider. Det lilla formatet känns bekvämt, lätt att hantera. Akrylen börjar redan kännas som ett bekant material. Något som jag bemästrar.

Reflektion och slutsats

Risktagande, kapitulation, tålamod, mod och tillit behövs för att gå in i en konstnärlig process. Insikten kommer att jag kan utvecklas. Målar på ett nytt sätt. Ett sätt som känns givande, svårt, krävande, nytt och meningsgivande.

Med övningar att skriva inifrån kroppen och att utsätta mig för fullständig exponering i skrivövningar och uppläsningar för studiegruppen kom jag loss.

Fenomenologiska teorin gav denna forskning en plattform som inspirerar mig att utvecklas både i tanken, i materialkunskap och i känslighet i mitt konstnärskap.

Att träffa kolleger som alla varit utövande konstnärer i flera år har varit givande. Konstnärsyrket är ensamt. I gruppen kom jag förbi ett hinder och ifatt det jag längtat efter. Något naivt har jag inte ens kunnat fantisera om att jag skulle hamna i en konstnärlig kris, i en kramp där jag inte kan skapa något med mening. Men jada där satt jag ett bra tag.

Resultatet med denna forskning måste ändå vara att jag kommit ur min konstnärskris! Känner mig nyförälskad i mig själv. Det finns en konstant längtan och en lycka av att vara där i skapandet. I en annan rytm. Är där jag vill vara. Måleriet ser annorlunda ut nu än för fem år sedan. Det är ljusare, mer behärskat och målmedvetet.

Projektet kommer att fortsätta efter denna uppsats mer som en fri konstnärlig process, med en större utställning som mål. Känner mig fri.

Litteraturförteckning:

Austin Paul Britten 1995, *Angående något som hände Tjajkovskij*; Stockholm: Carlssons

(ed) Butler Cornelia & Schwartz Alexandra, 2010, *Modern Women, women artists at the museum of modern art*; New York: MoMa

Carlberg Gunnar 1994, *Dynamisk utvecklingspsykologi*; Stockholm: Natur och kultur

Franzén Carin 1995, *Att översätta känslan: en studie i Julia Kristevas psykoanalytiska poetik*; Stockholm: Symposion

Kautovaara, Pekka 2002, *Kätten taitoja*; Helsinki: Otava

Merleau-Ponty, Maurice 1997, *Kroppens fenomenologi* s. 13-19, 113-117; Göteborg: Daidalos

Narajan Uma 1997, *Contesting Cultures* Ur: Nickholson, Linda (ed) 1997, *The second wave a Reader in Feminist Theory*; New York, London: Routledge

Noë Alva 2004, *Action in perception*; Cambridge, Massachusetts, London, England: The MIT press

Stoknes Per Espen 1996, *Sjelens landskap, refleksjoner over natur og myter*; Gjøvik; Cappelen

Sveland Maria 16/11 2010, *Utan offer inga förövare*, Bokrecension av Kaija Ekis Ekman” Varat och varan, Prostitution, surrogatmödraskap, och den delade människan; DN Idé & Kritik

Ullgren Malin 5/11 2010, *Drömmen om den perfekta Föräldern*; DN Kultur

Tack till: Roland, Emma och gruppen